

Στα έργα του, ο Ακρίβος επεξεργάζεται, προσομοιώνει, αποδομεί και αναδομεί τον χωροχρόνο. Με ευχέρεια και ελκυστική απλότητα πετυχαίνει τη λογοτεχνική μετουσίωση, πειθαρχώντας τις αυστηρές απαιτήσεις της λαογραφίας, της βιογραφίας και της ιστοριογραφίας σε ένα πάντρεμα με τη μυθοπλασία.

Ένα κομμάτι της θεματικής του προσπαθεί να ψηλαφίσει την απάντηση στο ερώτημα «φύση ή ανατροφή» και να ανακαλύψει τι είναι εκείνο που υπερισχύει στη διαμόρφωση της ανθρώπινης υπόστασης, κατά βάση της δικής του υπόστασης.

Άλλοτε τον προσελκύουν θεματικές διαχρονικές: η Ιστορία, ο φόβος του θανάτου, ο έρωτας, η σχέση ανθρώπου και περιβάλλοντος ως ηθική ανησυχία, η θρησκεία, η αγωνία της πίστης. Άλλες φορές πάλι καταπιάνεται με θέματα με ευρύτερο κοινωνικό προσανατολισμό, που επηρεάζουν και τη σύγχρονη ελληνική κοινωνία: η βαρύτητα της μικροϊστορίας ανθρώπων και τόπων, ο ελληνισμός ως φορέας πολιτισμού, η ανάγκη επαναανακάλυψης της πολιτιστικής μας ταυτότητας μέσα στην κρίση, η ατυχία να έχεις γεννηθεί ξένος, ο ρατσισμός, η μετανάστευση.

ΓΑΛΑ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ: Μια ιστορία για φίλους, για θύτες και θύματα, για τη θύμηση.

«Τι θα σκεφτόσουν αν τραγουδούσα παράφωνα,
θα σηκωνόσουν και θα 'φευγες;
Δάνεισέ μου τ' αυτιά σου και θα σου τραγουδήσω ένα τραγούδι
και θα προσπαθήσω να μη φалτσάρω.
Τα βγάζω πέρα με λίγη βοήθεια από τους φίλους μου
Ναι, τα βγάζω πέρα με λίγη βοήθεια από τους φίλους μου»

Αυτά έγραφαν και τραγουδούσαν δύο φίλοι το 1967, τρία χρόνια πριν τραβήξουν χωριστούς δρόμους. Αν έχετε διαβάσει το βιβλίο, καταλαβαίνετε τον συσχετισμό, αν δεν το έχετε διαβάσει ακόμη, αλλά καταλάβετε για ποιους φίλους μιλάω, ίσως κατανοείτε πως προσπαθώ να προοιωνίσω το γεγονός ότι πολλές φορές ακόμα και θρυλικές παρέες διαλύονται.

Στο εξώφυλλο, μια φωτογραφία του επίσης Βολιώτη Δημήτρη Λέτσιου, μιας από τις σημαντικότερες μορφές στη μεταπολεμική ελληνική φωτογραφία. Πρόκειται για ένα στιγμιότυπο της ζωής στην Παιδόπολη της Αγριάς Βόλου. Για όσους δεν το θυμούνται, οι Παιδουπόλεις, ένα δίκτυο από 53 ιδρύματα σε όλη τη μετεμφυλιακή Ελλάδα, αποτέλεσαν ένα ιδιότυπο κοινωνικό project της βασίλισσας Φρειδερίκης, στο πλαίσιο του οράματός της (παραθέτω αυτολεξεί) «να διαφυλάξει την παιδική ηλικία». Σκοπός τους ήταν η προστασία των ορφανών ή ακηδεμόνευτων παιδιών της επαρχίας από το λεγόμενο παιδοφύλαγμα του εμφυλίου, την ενδεχόμενη δηλαδή στρατολόγησή τους από τους αντάρτες. «Παιδοφύλαγμα» προς αποφυγήν του φορτισμένου όρου «παιδομάζωμα».

Ο φακός έχει απαθανάτισει τα παιδιά να πίνουν διψασμένα το γάλα που τους έχει μοιραστεί (το «Γάλα μαγνησίας» του τίτλου; στοιχηματίζει κανείς σε μια πρώτη ανάγνωση της εικόνας, αν είμαστε υποψιασμένοι ότι η ιστορία διαδραματίζεται στην πόλη του Βόλου. Στη λογοτεχνία, συχνά ο τόπος διαμορφώνει τον χαρακτήρα, όπως το γάλα διαμορφώνει το παιδί που αναπτύσσεται).

Το «Γάλα μαγνησίας» θα μπορούσε να αποτελεί ένα εξαιρετικό δείγμα cross over μυθιστορήματος, δηλαδή ενός μυθιστορήματος ενηλικίωσης: μιας ιστορίας εφήβων, που αποτυπώνει την πρόκληση της μετάβασης από την παιδικότητα στην ενηλικιότητά τους. Τα υποκείμενα των ιστοριών ενηλικίωσης, όπως και στο μυθιστόρημά μας, είναι τυπικά

αγόρια στη μέση και ύστερη εφηβεία. Συνάφεια όμως υπάρχει και με τον κινηματογράφο, με τις ταινίες ενηλικίωσης. Σ' αυτές, όπως και στο «Γάλα μαγνησίας», ο κύριος χαρακτήρας είναι συνήθως αγόρι περίπου στα μέσα της εφηβείας και η ιστορία αφηγείται κυρίως μέσω αναδρομών στο παρελθόν. Στις ταινίες του είδους, θέματα που αναπτύσσονται σπάνια στα αντίστοιχα ειδολογικά μυθιστορήματα, αλλά τα βρίσκουμε στο «Γάλα μαγνησίας», όπως η ανάπτυξη της σεξουαλικής ταυτότητας και των πολιτικών απόψεων των ηρώων, παρουσιάζονται, συχνά με χιουμοριστικό τρόπο. Ο τρόπος του Ακρίβου είναι λίγο πιο αφοπλιστικός, γιατί η ιστορία του είναι εμπροτισμένη με εφηβικές αγωνίες, που λίγο πολύ τις έχουμε συναισθανθεί, και το κωμικό της υπόθεσης, όπου κυριαρχεί, προκύπτει γιατί θυμόμαστε πώς είναι να βιώνεις την υπερβολή, να έχεις την άγνοια, την αθωότητα, την άνεση να νιώσεις, λόγου χάρη, ότι ένας κακός βαθμός ή ένα άγαρμπο φιλί ισοδυναμούν με το τέλος του κόσμου.

Τόπος της ιστορίας είναι ο Βόλος και ο μικρόκοσμος του Εκκλησιαστικού Οικοτροφείου της Ιεράς Μητρόπολης Δημητριάδος, χρόνος της οι αρχές της Μεταπολίτευσης, '74-'75, κι εμείς παρακολουθούμε φέτες από το διά πυρός και σιδήρου πέρασμα τεσσάρων παιδιών, του Ζερβή, του Μικ, του Μπράσκα και του Αχιλλάκου, από τη μέση εφηβεία. Τόπος, χρόνος, πρωταγωνιστές, όλα συγχρονίζονται σε μια κατάσταση μετάβασης. Και διεμβολίζονται από την καταγραφή του χρονικού ενός θανάτου, του πνιγμού ενός νεαρού μαθητή, στην παραλιακή τοποθεσία Πλάκες του Βόλου.

Με ένα άλμα 36 ετών, η ιστορία θα φτάσει (σχεδόν) στο σήμερα, στο χρονικό σημείο της τυχαίας συνάντησης του αφηγητή (του Ζερβή) με τον παλιό του φίλο, Αχιλλέα, σε έναν σταθμό του μετρό της Αθήνας. Το μόνο συναίσθημα που δεν του αφήνει η συνάντηση είναι η νοσταλγική γλύκα που νιώθουμε αντικρίζοντας ένα κομμάτι του εξιδανικευμένου εφηβικού παρελθόντος μας. Κάθε άλλο: ο Αχιλλέας αιφνιδιάζει τον Ζερβή με μια κατηγορία και μια εκδοχή των γεγονότων πολύ διαφορετική από εκείνη που ο πρωταγωνιστής θυμάται (ή έχει επιλέξει να θυμάται). Τον μέμφεται ανοιχτά για ηθική αυτουργία στον πνιγμό του Σώτου, συμμαθητή τους στο οικοτροφείο, και για το ανεπανόρθωτο στίγμα αυτού του θανάτου στις ζωές του ίδιου, του Αχιλλέα και των υπόλοιπων μελών της παρέας. Από το σημείο αυτό, αναγκασμένος να ξαναπιάσει τον μίτο της μνήμης του, ο Ζερβής θα προσπαθήσει να ανασυνθέσει τα γεγονότα εκείνων των εφηβικών χρόνων και να αναμετρηθεί με τις ευθύνες του.

Έτσι κι ο Ακρίβος αρχίζει να ξετυλίγει το δικό του γοητευτικό κουβάρι της αφήγησης. Η επικρατούσα αφηγηματική τεχνική είναι η ημερολογιακή γραφή, που καταχωρεί την αυτοβιογραφική μνήμη του Ζερβή: σκανταλιές, μυαλό στο ποδόσφαιρο, μόνιμη διάθεση απειθαρχίας, κακές σχολικές επιδόσεις, σταδιακή ερωτική αφύπνιση, συναισθηματικά ξεσπάσματα, τσιγάρα στα κλεφτά, καφενεία -που λειτουργούν ως λέσχες μύησης-, γυμναστικές επιδείξεις, μουσικές, μόδες, διερεύνηση πολιτικών ανησυχιών, γεγονότα μικρά και μεγάλα, που αποτελούν για τους ήρωες τελετές ενηλικίωσης.

Γινόμαστε μάρτυρες μιας πάλης εσωτερικής (με τις μανιασμένες ορμόνες) και μιας ταυτόχρονης πάλης με την εξωτερική επικράτεια: διαχρονικά γνώριμος, ο κόσμος των επαναστατημένων εφήβων παρουσιάζεται σε τροχιά σύγκρουσης με τον άστοργο, συχνά ανελέητο κόσμο των ενηλίκων. Οι μέρες και τα έργα μιας παρέας στοχοποιημένης από καθηγητές και κηδεμονεύοντες, αντιδραστικής, παράτολμης, έμφυτα αυθάδους, αλλά ταυτόχρονα αλληλέγγυας, ευαίσθητης, γενναίας.

Η φωνή του Ζερβή κυλάει φρέσκια, ορμητική, γεμάτη ζωτικότητα, ενίοτε αφοπλιστικά ειρωνική ή απρόσμενα φιλοσοφημένη. Εμβόλιμη σ' αυτή τη φωνή, η αποσπασματική,

αποστασιοποιημένη (σε τρίτο πρόσωπο) παράθεση των επεισοδίων που καταγράφουν τον πνιγμό του Σώτου, εν είδει αστυνομικού ρεπορτάζ.

Και καθ' όλη τη διάρκεια της αφήγησης, ο ιστορικός χρόνος -η εισβολή στην Κύπρο, η χαοτική επιστράτευση, ο αυθόρμητος εορτασμός της πρώτης επετείου του Πολυτεχνείου, το δημοψήφισμα για το πολίτευμα, οι συναυλίες του Θεοδωράκη- περνούν από μπροστά μας σαν θέματα από τους χάρτινους δίσκους ενός View Master.

Το «Γάλα μαγνησίας» είναι μια ιστορία γερά αγκυροβολημένη σε ένα ολοκληρωμένο χωροχρονικό σκηνικό. Η ίδια η πόλη του Βόλου (με τους δρόμους, τα πάρκα, τα μουσικά στέκια, τα καταστήματα ρούχων, τα δισκάδικα, τα γήπεδα, τις παραλίες, όπως ήταν στα μέσα των seventies) προβάλλεται ως αναπόσπαστο μέρος του κειμένου και βοηθά στην εξέλιξη της πλοκής και στην αποσαφήνιση των χαρακτήρων. Ωστόσο, η αφήγηση του Ακρίβου δεν γίνεται αυτοαναφορική. Το ιστορικό και το ανθρώπινο περιβάλλον μάς είναι τόσο γνώριμα, τόσο οικεία, ώστε το γλωσσικό, το οικοδομημένο, το γεωγραφικό περιβάλλον θα μπορούσαν να ταυτίζονται με οποιαδήποτε ελληνική επαρχιακή πόλη στις αρχές της Μεταπολίτευσης.

Διαβάζοντας το βιβλίο ως το τέλος, μπορεί να επιστρέψει κανείς στον τίτλο και την επιλογή της φωτογραφίας του εξωφύλλου, και να κατανοήσει την ηθελημένη αμφισημία τους. Ο Ακρίβος κερνάει τους χαρακτήρες του γάλα Μαγνησίας ή αλλιώς μαγνησίου -ουσία που γνωρίζουμε για τις αντιόξινες και καθαρικές της ιδιότητες- αναγκάζοντάς τους να αντιμετωπίσουν λιμνάζουσες τύψεις και να απαλλαγούν από εμμονικές ή απωθημένες ενοχές.

Θα μπορούσαμε, λοιπόν, να μιλάμε για ένα μυθιστόρημα ενηλικίωσης, αν από την εν λόγω ιστορία απουσίαζε η σύμμιξη με στοιχεία νεο-νουάρ (είμαστε μάρτυρες ενός θανάτου και της αποκάλυψής του - διερευνούμε την πιθανότητα εγκληματικής ενέργειας - σταδιακά ανακαλύπτουμε την ύπαρξη ισχυρών κινήτρων - οι φερόμενοι ως δράστες συγκεντρώνουν στοιχεία ηρωικά και αντι-ηρωικά). Θα μπορούσαμε να μιλάμε για μυθιστόρημα ενηλικίωσης, αν ο συγγραφέας δεν μας παρουσίαζε τους χαρακτήρες, στην ενήλικη ζωή τους πια, καθορισμένους από υπαρξιακά βασανιστικές ευθύνες για τον θάνατο του συμμαθητή τους.

Ο αφηγηματικός κόσμος της ιστορίας είναι χτισμένος με τέτοια αντιφατικά υλικά, που δεν της επιτρέπουν να γλιστρήσει σε μια γλυκερή αναπαράσταση ενός ρομαντικού εφηβικού σύμπαντος. Η βία, η μνήμη, η ευθύνη, το τραύμα, η ενοχή, η ψυχική ενηλικίωση, βασικοί θεματικοί άξονες στο «Γάλα μαγνησίας», διαπλέκονται με νήματα από εικόνες, ήχους και μυρωδιές που πυροδοτούν τη νοσταλγία μας.

Πέρα από το περιστατικό του πνιγμού, που είναι από μόνο του βίαιο, η βία -με διαφορετικούς υποκινητές και αποδέκτες- διαποτίζει το περιβάλλον του βιβλίου:

Στο φόντο, η επιφανειακά ήμερη επαρχία, με τα έντονα χουντικά κατάλοιπα, τον συντηρητισμό και τα μικροαστικά της γνωρίσματα, με τις ταξικές αντιθέσεις και τη σκληρή πραγματικότητα της φτώχειας, που αναγκάζει τους πρωταγωνιστές να αποχωριστούν τη ζεστασιά του οικογενειακού περιβάλλοντος και την ελευθερία της ζωής στα χωριά τους και να γίνουν οικότροφοι.

Σε πρώτο πλάνο, ο μουντός, ασφυκτικός κόσμος της ζωής στο οικοτροφείο, που λειτουργεί βάσει στρατιωτικής νοοτροπίας (απαρέγκλιτη τήρηση προγράμματος, λιτή

διαβίωση, καψόνια, ιεραρχία, παλαιότητα). Όλα αυτά σε απόλυτα δυσαρμονική αντίστιξη με ό,τι λαχταράει η ψυχή των νεαρών του τροφίμων.

Σ' αυτό το σκηνικό κινούνται οι χρηστοθήθεις επιφανειακά -μοχθηροί, όμως, στην αλήθεια τους- άνθρωποι του Οικοτροφείου: ο κύριος Διευθυντής, με το α λα Χίτλερ μουστάκι του. Ο Διάκος, δεύτερος τη τάξει, βασιλικότερος του βασιλέως, υποκριτής, άδικος, δόλιος, σκληρός. Το καταπιεστικό Σχολείο, υπό τη Διεύθυνση του Μπουλντόγκ, με την αρχαιοπλήκτη φιλόλογο που απαιτεί την καθαρεύουσα, που δεν κατανοεί την ποίηση. Το σύμπαν των ενηλίκων (με ελάχιστες εξαιρέσεις) παραβιάζει με υποκρισία και σκληρότητα τον εφηβικό κόσμο των τεσσάρων κολλητών και των χαρακτήρων που τους περιστοιχίζουν. Χαρακτήρων όπως η Αμαλία -ο αξέχαστος πρώτος έρωτας, όχι απλά ένα κορίτσι, αλλά ΤΟ κορίτσι, η Πεντάμορφη των μεσαιωνικών λαϊκών παραμυθιών, που μένει στον πύργο του δράκου (μιας και τυγχάνει κόρη του Διευθυντή)-, ο Σώτος -το αχώνευτο τσιράκι, δεξί χέρι του Διάκου, προκλητικός και είρωνας σε κάθε ευκαιρία που του δίνεται (και θύμα του πνιγμού)-, ο Βαγγελάκης -ο ντροπαλός προστατευόμενος της παρέας-, ο Σελαβής -ο συναρπαστικά διαφορετικός συμμαθητής με τις αστικές καταβολές-, ο Ζαφλέκης - ο συμμαθητής που μάλλον ήταν πολιτικοποιημένος από τα γεννοφάσκια του.

Βία στο τετράγωνο, όταν οι ήρωές μας -μάρτυρες επαναλαμβανόμενων περιστατικών εκφοβισμού, ακόμα και ενός επεισοδίου σεξουαλικής παρενόχλησης, με θύμα το ίδιο πρόσωπο- διαπιστώνουν ότι οι ένοχοι απολαμβάνουν σιωπηρής συγκάλυψης και ατιμωρησίας.

Αλλά και η ίδια η εμπειρία της εφηβείας, που είναι από μόνη της συνυφασμένη με τη βία, ταλαιπωρεί τους ήρωες εσωτερικά. Το σώμα αλλάζει με τρόπο δραματικό. Η ορμονική αφύπνιση, πρωτόγνωρη και επιτακτική. Η συναισθηματική αστάθεια, αφόρητη. Από τη μια, η βιασύνη των ηρώων να μεγαλώσουν, να ενταχθούν στον κόσμο των ενηλίκων, από την άλλη η ανασφάλεια για το πώς θα είναι αυτός ο κόσμος όταν ανοίξει τις πόρτες του, βίαια αντίρροπες αγωνίες μέσα τους.

Οι χαρακτήρες του Ακρίβου δεν είναι εκτεθειμένοι στη βία μόνο ως έφηβοι. Η διάψευση των εφηβικών τους ονείρων, η εγκατάλειψη των στόχων, η αποτυχία των διαπροσωπικών σχέσεων, ασκούν βία στην ενήλικη ζωή των χαρακτήρων. «Αχ, πού 'σαι νιότη που 'δειχνες πως θα γινόμουν άλλος!» έγραφε ο Βάρναλης, κι αυτό το «αχ» πόσες ματαιώσεις έχει χωρέσει.

Άλλο κεντρικό θέμα της ιστορίας του Ακρίβου είναι η μνήμη ως πυρήνας της ταυτότητάς μας. Οι ήρωες του μυθιστορήματος ενηλικιώνονται νιώθοντας το βάσανό της. Πόσο αξιόπιστη είναι η μνήμη μας; Πώς λειτουργεί; Πώς εξηγείται το φαινόμενο της λήθης, της παρακμής των μνημονικών μας ιχνών;

Εδώ, ο Στρατής επιβεβαιώνεται από την ψυχιατρική. Παραμνησία, ή αλλιώς ψευδή μνήμη, ονομάζουν οι ειδικοί την εσφαλμένη ανάμνηση ενός περιστατικού, το οποίο ένα άτομο μπορεί να φέρει στη μνήμη του με ξεκάθαρο τρόπο. Εσφαλμένη, με την έννοια ότι το περιστατικό δεν συνέβη ποτέ ή δεν συνέβη έτσι, με τον τρόπο που τη θυμάται το άτομο. Απώθηση είναι το προστατευτικό μπλοκάρισμα τρομακτικών ερεθισμάτων, που συντελείται ώστε να απελευθερώσει ο άνθρωπος την απαραίτητη ενέργειά του και να επικεντρωθεί στην ανάπτυξή του.

Ο αφηγητής (ο Ζερβής) φαίνεται ότι, έχοντας ελαχιστοποιήσει στη μνήμη του το μερίδιο των ευθυνών του για τον πνιγμό του Σώτου, διεκδικεί να μεγιστοποιήσει το μερίδιό του στην όποια ευτυχία μπορεί να του χαρίσει η κανονικότητα μιας ζωής απαλλαγμένης από τύψεις. Η μνήμη του δεν είναι ανεπαρκής, δεν πάσχει. Απλά, έχει αποκλίνει επιλεκτικά από τα γεγονότα, έχει ξεθωριάσει μέσα του την τραγωδία, κι αυτό είναι μια βαθιά ανθρώπινη αντίδραση.

Κι αν η παραμνησία ή η απώθηση λειτουργούν επουλωτικά, η υπερμνησία είναι ιδιαίτερα επώδυνη: Ο αφηγητής, στην τυχαία συνάντησή του με τον Αχιλλάκο, αντιμετωπίζει έναν άνθρωπο κατατρεγμένο, σακατεμένο (ψυχικά και σωματικά) από τη μόνιμη αναμόχλευση και την καταβύθιση σε ένα παρελθόν που τον στοιχειώνει.

Το αιφνιδιαστικό κατηγορώ του Αχιλλέα σταματά τον χρόνο για τον Ζερβή, το αναδυόμενο τραύμα τον αφήνει άναυδο. Όλη η υπόλοιπη ζωή του επιμολύνεται από την ακατέργαστη τραυματική εμπειρία. Για να ελευθερωθεί, καλείται να συμφιλιωθεί με την ιστορία του. Γιατί η ενοχή, γεννημένη από ακούσιες ή εκούσιες ευθύνες, πρέπει να ξεπερνιέται. Όσο παραμένει -δυσάρεστη, επίμονη, βασανιστική- αποτελεί τον βασικό πυρήνα της διατάραξης των ηρώων. Στην περίπτωση κάποιων από αυτούς, το τραύμα τους εξασθενεί, τους μπερδεύει, τους καθλώνει. Το τραυματικό επιβιώνει, όσο κι αν καταχωνιάζεται. Κάποιοι αναζητούν την εξιλέωση στον δρόμο του Φρόνιτ ή του αλκοόλ, άλλοι στον δρόμο του Θεού. Ο Ζερβής θα προσπαθήσει να τη βρει στον δρόμο προς την προσωπική του αλήθεια.

Αφού οι μηχανισμοί απώθησης δεν οδηγούν πραγματικά στην ευτυχία και την απελευθέρωση, εφόσον το παρελθόν δεν μπορεί να αποκοπεί από την ιστορία μας, δεν υπάρχει άλλος δρόμος από την αποδοχή του.

Όπως στην αρχαία τραγωδία, οι ήρωες δεν ταλαιπωρούνται αναίτια, δεν είναι αδιάβλητοι, δεν είναι εξάιρετοι: είναι βαθιά ανθρώπινοι, καλοί και δίκαιοι, αλλά ταυτόχρονα θρασείς, απερίσκεπτοι. Τίμιος απέναντι στις προσδοκίες των αναγνωστών του, ο Ακρίβος προσφέρει στους χαρακτήρες του όχι άφεση αμαρτιών, αλλά την ευκαιρία της κάθαρσης. Η εξέλιξη του μύθου του τους φέρεται με κατανόηση, όχι όμως με επιείκεια. Εκείνοι πάλι, συνεπείς ως προς την πειστικότητά τους σαν λογοτεχνικά δημιουργήματα, επιλέγουν αν -και από ποιον- τελικά θα διεκδικήσουν ειλικρινή συγχώρεση.

Η κατάκτηση της ωριμότητας ούτως ή άλλως σηματοδοτεί έναν θάνατο, αυτόν της αθωότητάς μας. Ο E.E.Cummings είχε πει ότι χρειάζεται κότσια για να μεγαλώσεις και να γίνεις αυτός που πραγματικά είσαι. Μάλλον είχε δίκιο. Χρειάζεται κότσια και, ίσως, μια γερή δόση από «Γάλα μαγνησίας».

Κατερίνα Νανοπούλου

Το κείμενο εκφωνήθηκε στην παρουσίαση του βιβλίου στη Ναύπακτο (3/2/2019).